

Никола ЌИРИЌ
Институт за национална историја, Скопје
n.circmkd@gmail.com

НАЗНАЧУВАЊЕТО НА ДИОНИСИОС ЗА МИТРОПОЛИТ НА ГРЕБЕН ВО 1728 ГОДИНА ИСТОРИСКА И ДИПЛОМАТИЧКА АНАЛИЗА НА ЕДЕН ОСМАНЛИСКИ ДОКУМЕНТ

Апстракт. – Во трудот се анализира содржината на петицијата на охридскиот архиепископ Јоасаф II испратена до османлискиот Диван за поставувањето на свештеното лице Дионисиос за митрополит на Гребен во 1728 година. Овој досега необјавен османлиски документ од историски аспект е важен бидејќи со него се дополнува списокот на архиепископите – митрополити на Гребен. Имено досега не беше познато кој бил митрополит на Гребен во периодот 1728 - 1730. Од содржината на документот дознаваме дека во овој кратко временски период на оваа позиција се наоѓал најпрво свештеникот Игнадиос, а потоа и свештеникот Дионисиос. Покрај овој аспект, низ анализа на содржината на документот ќе биде проследена административната процедура на поставување на митрополитите во 18. век во османлиската држава.

Клучни зборови. – Гребенска Митрополија, Охридска Архиепископија, Јоасаф II, Османлиска Империја.

Овој досега необјавен документ е пронајден во Истанбулскиот османлиски архив, како дел од колекцијата документи на т.н. Канцеларија за црковни мукати¹ со сигнатура BOA.D.PSK.9/35. Важноста на овој документ од историски аспект е тоа што во него се споменуваат имињата на два митрополити на Гребен кои се непознати на историографијата. Имено ниту Игнатиос за кој се вели дека доброволно ја напуштил

---

¹ Türe, Kaynar 2017, 182.

гребенската митрополија, ниту Дионисиос кој бил одбран на негово место не се споменати претходно. Во листата митрополити на Гребен составена од Сарантис за периодот од 1728 до 1730 нема податоци за тоа кој бил митрополит во овој период. Според него во периодот од 1720 до 1728 година митрополит на Гребен бил Хрисантос.² Меѓутоа, од овој документ дознаваме дека Игнатиос станал митрополит на 31 мај 1727 година. Тој на оваа позиција не останал долго бидејќи како што може да видиме од овој документ по краток период се откажал доброволно од неа. Во овој период Гребенската Митрополија била под црковна јурисдикција на Охридската Архиепископија. Како што може да се види во документот по ваквиот чин охридскиот архиепископ Јоасаф II поднел петиција за поставување на Дионисиос на негово место која била прифатена со султанска наредба од 11 јуни 1728 година. Изгледа дека и Дионисиос не останал долго на позицијата бидејќи според Сарантис веќе во 1730 година Партениј станал митрополит на Гребен.³ Заземајќи ја позицијата митрополити на најјужната област и митрополија од јурисдикцијата на охридските поглавари овие свештеници заземале висока позиција во хиерархијата на Охридската Црква. Имено, гребенската митрополија од XVII век била четврта по ранг митрополија во охридската архиепископија и гребенските митрополити носеле титула ипертим.⁴

Од повеќе случаи на поставување на нов епископ во овој период кои се регистрирани во кодексот на Охридската Архиепископија може да се забележи дека традицијата воспоставена врз основа на црковните закони при поставувањето на архиепископот, епископите и митрополитите била почитувана во овој период во Охридската Архиепископија. Архиепископот и присутните во Охрид митрополити и епископи од три предложени кандидати го избирале тој за кој сметале дека е најподобен за позицијата. Иако, во охридскиот кодекс нема податоци за именувањата на Дионисиос како гребенски митрополит од регистрираните избори за поставување на преспански⁵ и велешки епископ⁶ може да се претпостави дека изборот се извршил на тој начин. Сепак, со тоа процедурата за именување на Дионисиос за митрополит не била завршена. Во овој период може да се забележи дека изборот на патријарсите, митрополитите, архиепископите и епископите требало да биде потврден од осман-

² Σαράντης 1988, 278.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, 274-275.

⁵ Шопов, Стрезов 1894, 554-556.

⁶ Ibidem, 557-559.

лиската администрација. Низ овој документ може да се проследи каква била во најголем број процедурата за поставувањето на епископи и митрополити во османлиската држава во XVII и XVIII век.

Првиот дел од документот се состои од петицијата на охридскиот архиепископ или како што се потпишан во документот патрикот на Охрид, Јоасаф бидејќи најчесто највисоките по црковен ранг духовни лица во црковните организации биле тие кои го барале именувањето на архиереи. Ваквите петиции од црковните лица во овој период биле запишувани со дивани стилот на арапското писмо како што е и случајот со овој документ. Овој дел е основниот дел на документот и во него Јоасаф II го излага случајот и молбата да му се додели берат на свештеникот Дионисиос и со тоа да се постави за гребенски митрополит. Дел од овој прв дел од документот и процедурата е и печатот на позадината на страницата. Иако нечитлив во целост, од содржаните елементи напишани на грчки и османлиски јазик може да се забележи дека тоа е печатот на охридскиот архиепископ Јоасаф II, кој во внатрешниот дел од печатот на османлиски јазик е означен како патрик на Охрид, додека во надворешниот дел на грчки јазик како архиепископ на Охрид. Печатот на молбите служел како средство за докажување на идентитетот на молителот.

Од впишаната белешка во горниот десен агол од документот може да се види дека овој документ бил на увид во Канцеларијата за црковни мукати. Тоа всушност бил делот од османлиската администрација кој била задолжена за црковните прашања. Во ингеренциите на оваа канцеларија било пред се регистрирањето на финансиските обврски кои црковните институции и нивните поглавари ги имале спрема османлиската држава. Заради уредно регистрирање на плаќањето на пишкешот и државните такси кои патријарсите, архиепископите, митрополитите и епископите ги имале како обврска се воделе специјални регистри наречени кои тие ги имале на увид.⁷ Писарот најпрвин на сијакат стилот на арапското писмо ја препишал претходно регистрираната платена сума за бератот на митрополитот Игнатиј која изнесувала 2500 акчиња, додека во делот напишан на дивани тој го потврдил правото на охридските архиепископи да ги расчинуваат и поставуваат свештените лица кои се наоѓаат под нивна јурисдикција, откако претходно направил увид во бератот на Јоасаф II.

Во третиот дел или третата фаза од документот во левиот горен агол може да видиме дека петицијата на Јоасаф II била одобрена на ис-

---

⁷ Шулетић 2012, 152-153.

тиот датум кога е внесен и делот од Канцеларијата црковни мукати (11 јуни 1728 година). Тоа всушност претставува наредба за издавање на берат. Бератот кој се доделувал на патријарсите, митрополитите, архиепископите и епископите бил документот во кој биле содржани сите нивни обврски и привилегии и со кој тие можеле законски да ја вршат својата должност како религиски лидери во Османлиската Империја под заштита на султанот.

[ТРАНСКРИПЦИЈА:]

Hüve

Devletlü saâdetlü merhametlü sultanım hazretleri sağ olsun!

Bu kulları Ohri ve tevâbi'i patriği olup. Patrikliğime dâhil Grebene ve tevâbi'i mitropolidi olan İgnadyos nam râhib metropolidliğinden hüsn-i ihtiyar ile kasr-ı yed idüb yeri hâlî kalmağla merhametlü sultanımdan mercûdur ki hâlâ meskûrun kasr-ı yedinden Dionisios râhibe tevcih ve âdet-i pîşkeşi alınub şürûtiyla yedine berât-ı 'âlîşân sadaka ve ihsân buyurulmak bâbında emr ve fermân devletlü saâdetlü sultanım hazretlerindir.

Bende Yoasaf patrik-i Ohri hâlâ

Sah

Ber-mûceb-i defter-i hazîne-i âmire

Metropolidlik-i kefere-i vilâyet-i Grebene ve tevâbi'hâ der-ühde-i İgnadios râhib fi 10 L [Şevvâl] sene 1139 berât-dâde tâbi-i patriklik-i Ohri.

Pîşkeş-i kadîm 2.500 [akçe]

Vech-i meşrûh üzere Ohri ve tevâbi'i patriği tevâbi'idan Grebene ve tevâbi'i mitropolidliği iki bin beş yüz akçe berât-ı pîşkeş ile mesfûr İgnadios râhib üzere mestûr olup azl ve nasbları Ohri patriği arz ile olagelmiştir. Ol babda emr-ı fermân devletlü ve saâdetlü sultanım hazretlerindir.

Fî 3 Zâ [Zilkade] sene 1140

Sah

Mûcibince kasr-ı yedinden tevcih olunmak. Buyuruldu. 3 zilkade 1140.

(на позадината на документот)

[mühür]

[ПРЕВОД:]

Тој [Бог]

Нека неговото височество, мојот честит, благороден и милостив султан биде здрав!

Овој раб е патријарх на Охрид и околината. Свештеникот по име Игнатиј митрополит на Гревена и околината кој е подреден на мојата патријаршија своеволно се откажа од својата митрополија и местото остана празно. Молбата за мојот милостив султан е следна: со милостива наредба под услов да го плати вообичаениот пешкеш свештеникот Дионисиос да се дарува со возвишен берат и да се назначи на споменатото испразнето место. Заповедта за тоа му припаѓа на неговото Височество, мојот честит и благороден султан.

[Потпис]: Раб Јоасаф, сегашен патријарх на Охрид

Точно.

Од регистарот на државната ризница:

Митрополијата на неверниците во вилаетот Гребене и околината е доделена на свештеникот Игнадиос со издаден берат на 10. шевал 1139 година [31.05.1727] и е подреден на Охридската Патријаршија.

Стар пешкеш 2.500 [акчиња]

На гореопишаниот начин регистрирано е дека споменатото свештено лице Игнадиос е митрополит на Гребене и околните места кои се подредени на Охридската Патријаршија со пешкеш за берат од 2.500 акчиња. Отказите и именувањата се со молба на охридскиот патријарх. Заповедта за тоа му припаѓа на неговото Височество, мојот честит и благороден султан.

3. зилкаде 1140 година (11 јуни 1728 година)

[Потпис]

Точно.

Се именува во склад со откажувањето.

Наредба! 3 зилкаде 1140 година (11 јуни 1728 година)

(на позадината на документот)

[нечитлив печат на охридскиот архиепископ Јоасаф II на грчки и османлиско-турски јазик]

БИБЛИОГРАФИЈА

Türe, Iskender, Salim Kaynar. (eds.), *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Istanbul 2017, 182.

Σαράντης, Θ. “Τα Γρεβενά (Συμβολή στην ιστορία τους)”. *Μακεδονικά*, 26 (1987), 242–307.

Шопов, А., Г. Стрезов. „Кодекс на Охридската патриаршия“. *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина* X (1894), 536-579.

Шулетић, Н. “Коласијска епархија и њене старешине у турским пореским књигама (1662–1766)”. *Српске студије* 3 (2012), 151–182.

Nikola KJIRIČIĆ

Institute of National History, Skopje

THE APPOINTMENT OF DIONYSIUS AS THE METROPOLITAN OF GREBEN IN 1728: A HISTORICAL AND DIPLOMATIC ANALYSIS OF AN OTTOMAN DOCUMENT

(summary)

This work analyzes the content of the petition sent by Archbishop Yoasaf II of Ohrid to the Ottoman Divan concerning the appointment of the clergyman Dionysius as the metropolitan of Greben in 1728. This previously unpublished ottoman document is historically significant, because it supplements the list of hierarchs – metropolitans of Greben. More specifically, until now, it was not known who held the position of Metropolitan of Greben during the period 1728–1730. From the content of the document, we learn that in this short timeframe, the position was first held by the priest Ignatios, and then by the priest Dionysius. In addition to this aspect, an analysis of the document's content traces the administrative procedure for appointing metropolitans in the 18th century in the Ottoman state. The work also includes the document with its transcription into modern Turkish and translation into Macedonian language.

Keywords. – Grevena Metropolis, Ohrid Archbishopric, Yoasaf II, Ottoman Empire.